

KIÁLTVÁNY A GYERMEKEKÉRT

A kiáltvány szót *Veczko József: A gyermekvédelem pszichológiai és pedagógiai alapjai* című könyvének Bevezetőjében használja — indokoltan. Hiszen — mint írja — jelenleg már a gyerekek és ifjak mintegy 25—30 %-a van közvetlen veszélyben társadalmunkban!

A gyermek- és ifjúságvédelem tehát óriási gondná nőtt napjainkban, nem kerülheti meg egyetlen pedagógus sem, de jó lenne, ha megismerné jelenségeit, tudnivalóit minél több szülő és ifjúsági vezető is. Ebben nagy segítségére lehet a kitűnő szakember új könyve, amely a Tankönyvkiadónál látott napvilágot —, s a Népjóléti Minisztérium anyagi támogatásával jelenhetett meg.

Bizton állítom: ma Veczko József új könyve a legteljesebb és legkorszerűbb gyermekvédelmi munka, amely nemcsak feldolgozza és közvetíti a szakirodalom — és szakmai tevékenység — legjobb eredményeit, hanem újdonságokkal is szolgál — mind szemléletében, látókörében, mind adataiban és rendszerezésében.

A szerző ugyanis *történeti távolatokból* közelíti meg a kérdést: a jelenlegi problémák kialakulását és kezelési lehetőségeit. Okos elemzéssel kimutatja a társadalom működési zavarainak és a gyermekvédelmi problémák sokasodásának összefüggéseit — a régmúlttól napjainkig. Mégsem válik e történeti összefoglaló unalmas és távoli használhatatlan tudásanyagká, hiszen a múlt jelenségeinek feltárása elősegíti jelenünk pontosabb, tágabb látókörű szemléletét.

A második fejezet a gyermekvédelem és *intézményrendszere jelenlegi* formáit taglalja, olyan alapfogalmakat világítva meg, mint a veszélyeztetés, a pszichés sérülések, a hátrányos helyzet stb. A gyermekvédelmi intézmények ismertetésekor a szerző kitér az *egyéb* gyermekvédő tevékenységeire, az óvodai, iskolai gyermekvédelem tárgyalása során a *megelőző, segítő*, pedagógiai-pszichológiai hatásokat helyezi középpontba.

Roppant érdekes a könyv harmadik fejezete, amelyben a *socio-kulturális ártalmakról*, a gyermek- és ifjúkori személyiségzavarok összefüggéseiről szól a szerző. Bátran „vet be” olyan már ismert, mégis még kevésbé használt fogalmakat, mint az „életminőség-romlás”, „az értékrendbeli okok”, „a válsági krízis”, sőt, a „szegénység hatása” a gyermeki fejlődés-zavarokban.

Miután szemügyre vette a veszélyeztetettség *eredőit*, részletesen szól az olyan jelekről, *tünetekről*, amelyek azt jelzik: a veszélyek immár károsodást okoztak. Ilyen — többek kö-

zött — az extrém fáradtság, az agresszivitás, a hazudozás, a gyermekkori lopás, a csavargás, különféle pszichoszomatikus zavarok.

Kár, hogy meglehetősen kevés idő és hely marad a pszichoszociális eredetű személyiségzavarok *korrigáló nevelésének* vázlatára, noha nem feledhetjük, hogy a szerző sok más helyütt is utal a kezelési, megoldási alkalmakra, módszerekre.

Az érdeklődő olvasó mindenképpen azzal az érzéssel teszi le a könyvet: érdemes volt elolvasni, rengeteget tanultunk belőle. S noha a könyv címe nem éppen vonzó és érdekfeszítő, tartalma, sugárzó elkötelezettsége és ügyszere-tete áttör a szakmai szigorúság nehézségein. Vagyis a könyv hangneme, stílusa egyáltalán nagyon is közérthető, világos, olvashányos.

Tankönyvkiadó, Bp., 1990., 316. lap, 98 Ft.

KARLOVITZ JÁNOS

BEKE GYÖRGY:

RÉGI ERDÉLYI SKOLÁK

„Mondd az iskoládat, s megmondom, ki vagy! A jó iskola nem mossa el az egyéniségeket, hanem éppenséggel kibontakoztatja őket, miközben rájuk nyomja a maga sajátos közösségi jegyeit” — kezdi könyvét Beke György, kit Pomogáts Béla a „Jelenidő az erdélyi magyar irodalomban” című kötetében (Magvető, 1987) így mutat be: „A nemzeti-ségi önismeret egyik legfontosabb műhelye Beke György szociográfiai és riporteri munkája nyomán jött létre, a „magunk keresése” jelszava is tőle származik. Népszerű riport-könyvei alapozták meg a romániai magyarság mai életének és törekvéseinek hiteles ismeretét... Egy történelmi és kulturális közösség: a romániai magyar nemzetiség sorsa, fennmaradása és boldogulása foglalkoztatja, ezért mutatja be rendre ennek a nemzetiségnek a gondjait és törekvéseit. Olyan nemzetiségpolitikai feladatokról beszél, mint az anyanyelvi oktatás fejlesztése, a nemzetiségi értelmiség képzése, a nemzeti hagyományok ápolása. Irodalmi riportjaiban nemcsak figyelmes szociográfus, hanem elkötelezett publicista, és az érzékeny írástudó is megszólal: ezek az ére-nyek jelölik ki helyét az erdélyi magyar irodalom kiváló egyéniségei között.”

„Régi erdélyi skolák” című kötetében Beke György az oktatás több évszázados erdélyi történetét vizsgálja, párhuzamos vagy egybe-fonódó magyar, román, német törekvésekre figyelmeztet, legendás kollégiumok történetét és sorvadását mutatja be. Utínaplók, tanári és

tanítói portrék, interjúk, emlékezések, publicisztikai eszmefuttatások, múltidézés és a jelen fölött tartott meditálás örvözte ez a szép kiállítású, értékes fényképeket tartalmazó, pedagógusfúvós számára is elérhető (93 Ft) kötet.

A könyv 1989. októberében jelent meg az emlékezőes decemberi romániai forradalom előtt. A mű olvasása közben eszünkbe juthatnak korábbi pesszimista gondolataink a romániai valóságról, de felidéződnek decemberi optimista reménykedéseink is, hogy hátha végre egymásra találhat a két nép, s eszünkbe jutnak az erdélyi magyarság mai harcai a jogos örökségért, a magyar iskolákért, melyek egy részét (egyházaiak) annak idején a helybeli magyarság által összekuporgatott fillérekből építettek, s melyekben Erdély összes nemzetének gyermekei tanulhattak.

Beke Apáczait idézte, s gondoljuk, ma Romániában a magyarság újból az ő gondolatát ismételteti: „Mert az iskola olyan nagy szükség van, és oly sokféle a haszon, mely az iskolából származik, hogy vannak, sőt, érzéketlennek kell lennie annak, aki ezt magától föl nem fogja, be nem látja.”

Teljesítette-e az előző rezsim a magyarság jogos igényeit? Furcsa módon az erre való meditálásra Ady strófája ad alkalmat, melyet a volt kolozsvári református kollégium — ma Ady—Sincai líceum — bejárata mellett lehet olvasni:

„Vörös csillag, ragyogj és trónolj,
Mióta ember néz az égre,
Vörös csillag volt a reménye.”

Idézzük Bekét: „Vajon ez a vers jutna-e eszébe Adynak éppen itt és éppen most.” A román Sincaitól már iskolához méltóbb feliratot választották a bejárat mellé: „Minden erőmmel arra törekedtem, hogy diákéletem négy boldog esztendejében nagyon sok versenytársam közül egyik se hagyjon el.” Az idézeteket olvasva eszébe jut az embernek az a csalódás, melyet az előző rendszerben a vörös csillagra hivatkozva követtek el a magyarsággal szemben. Vigaszt a magyarországi események nyújthatnak, ahol az állam egymás után adja vissza az egyházaknak patinás, történelmi iskoláikat. Európaiként cselekedni ma másként nem lehet.

Romániában 1948. augusztus 3-án jelentették be a tanügyi reformot, amely „egységes, világi és gyakorlati jelleget biztosít az oktatásnak”. Ez a felekezeti iskolák államosítását jelentette. Mivel Erdélyben a magyar gimnáziumok és főgimnáziumok többsége, a népisiskolák (elemik) több mint egyharmada az egyházak igazgatásában működött, az államosítás döntő változásokat hozott az egész magyar oktatásban.

Beke György rámutatott arra is, hogy a magyarság sem használt ki minden lehetőséget. („Keringtek volt olyan hírek is, hogy az 1943-

as államosítás után lehetőség nyílt volna református „kántoriskola” létesítésére a Farkas utcában (Kolozsvárott), miként az ortodox és római katolikus hitfelekezetek számára engedélyeztek ilyen iskolákat, lényegében középfokú tanintézeteket — a gyulafehérvári római katolikus „kántoriskola” máig is fennáll —, az egyház főhatóságai azonban nem kívántak élni az alkalmakkal.”)

Tíz esztendővel később elérkezett az idő a magyar iskolák beolvasztására. Az alkalom kiváló, az 1956-os magyarországi dráma, melyet a bukaresti hatalmasságok úgy értelmeztek, hogy az erdélyi magyarság egyértelműen „ellenforradalmi beállítottságú”. 1948 után a háborús bűnösség bélyegét próbálták a magyarságra sütni, 1956 után ellenkező oldalról ismétlődött meg a vád, ellenkező előjellel, egyforma hevességgel. Ebben a feszültségben szinte „oldódás” a testvériség érdekeivel megokolt intézkedés: az iskolák egyesítése, miközben tovább záporoztak a hivatalos vádak, hogy az önálló magyar iskolák a nacionalizmus fészkei voltak.

Lassan a magyar nyelv került száműzetésbe az iskolákban, ott, ahol századokon át ösztönösen őrizték, éltek vele és általa. A tanárok viszonyában nem érződött ezután sem soha nyelvi gyűlölködés, ahogy tanítványaik között sem jegyezték fel hevesebb konfliktust az iskolai krónikák. Az egyik iskolában az igazgató rendeletbe adta, hogy ezentúl a magyar tanszemélyzet egymás között se használja az anyanyelvét (a románok nem értik, azt hihetik, hogy róluk beszélnek — volt az indok), a magyarul alig tudó román tanárok is egyszerre magyarul kezdtek beszélni, tüntető szívélyességgel, magyar kollégáikkal.

A könyv írója az iskolákkal kapcsolatban megismertett egyes vidékek harcaival is. Megtudhatjuk, hogy nemcsak a tatárok gyilkolták a magyarságot, magyar fejedelem is pusztított. Ez is erdélyi történelem volt, a tolerancia és a nemzeti összefogás mellett! A felekezeti szenvedély is olykor mély sebeket ejtett.

Ez még akkor is fájdalmas emlék, ha a viaskodásból az erdélyi tolerancia született meg később, és ahogy Kós Károly írta: „öt vallás hívői élhettek békességben egymással akkor, amikor Európa különböző Krisztus-hitű kultúrnépei halomra gyilkolták egymást.”

Beke György elmondja azt is, hogy pl. erdélyi szülőföldjén mindig erőteljesebben hangosultak Apáczai társadalmi-filozófiai és nemzeti eszményeit, mint más tájak demokrata magyarjai.

A könyv írója többször hivatkozik Tőkéczi Lászlóra, kinek „Iskola a határon. Iskolaügy Erdélyben a statisztikák tükrében” című dolgozata megbízhatóan összegzi a régi erdélyi magyar iskolák romlásának adatait. Tőkéczi László joggal hasonlította össze a dualizmus

korának román iskoláit a két háború közötti magyar iskolákkal: a különbség szembeszökő. Román történészek manapság mindegyre felhánytorgatják, hogy a kiegyezés utáni Magyarország román iskoláiban erőszakkal bevezették a magyar oktatást. Csak azt nem teszik hozzá, hogy kizárólag a magyar nyelv tanítását követték meg, minden más tantárgyat a diákok román anyanyelvén oktattak. Ezzel szemben a királyi Romániában az úgynevezett „nemzeti tárgyakat”, a történelmet, földrajzot, alkortantant a magyar iskolákban is románul tanították. Az iskolai ünnepeken a műsor fele kötelezően román volt, még a Székelyföld iskoláiban is. 1929-től nem nyithattak magyar tannyelvű tanítóképzőt, bármilyen hiány mutatkozott is magyar tanítókból.

1940 után Erdély két államhoz tartozott, s ez rányomta bélyegét az iskolákra is. A kimutathatóan engedékenyebb magyar iskola-rendszer a románság irányában a kölcsönösségi politikaiból fakadt. Ha egyben ország engedett, a másik ugyanígy válaszolt, a gyepölösztítésre hasonló replika érkezett. A retorzió volt a sűrűbb.

Fájdalmas élmények kísérték Beke Györgyöt barangolásain a hajdani vagy még mindig élő, félig létező erdélyi magyar iskolákhoz.

Az író nagy erénye, hogy könyvét olvasva mintha magunk tennénk sétákat Erdély iskoláiban, ebben segítenek a jól megválasztott fényképek, az író néhol értelmes, szenvedélyes, de mindig tárgyilagos gondolatai.

Az olvasó a könyvet reménykedve teszi le. Nem igaz, hogy akit igazából megérintett Erdély szellemisége, ne tudná megérteni a másik gondolkodását, a mások igényeit, reményeit, álmait, hiszen azok csak egy hazában valósulhatnak meg, az pedig senkinek sem jó, ha országában elégedetlenkednek, s a külföld is gyanakvóan néz rá.

Jó lenne, ha Beke György mintájára több hasonló könyv születne, melyekből a pedagógus olvasó megismerné a régi Magyarország különböző vidékeinek iskoláit, hiszen a felvidéki, délvidéki stb. iskolák is sokat adtak a magyarságnak, de a velük együtt élő nemzeti-segének is.

Tankönyvkiadó, Budapest, 1989.

DR. OLÁH JÁNOS

NYELV, DAL ÉS KULTÚRA

Nemcsak az orosz szakos tanárok forgathatják haszonnal azt az újszerű segédkönyvet, amelyet a moszkvai Puskin Intézet négy fiatal munkatársa (Natalja Bityehytina, Szvetlana Jerjomova, Natalja Tyihonova és Ludmilla Frokina) készített *A dal tükrében* (V zerkale peszni) címmel. A jól megválogatott dalok okos bemutatása az esztétikai élvezeten túl

jól segítheti a tanulók gyakorlati készségeinek kialakítását is mind a nyelvtan, mind a kifejtés, illetve a stilisztika terén; s módszertani átgondoltsága révén modellül szolgálhat más nyelvek oktatásában is.

A könyv három részből áll. Az elsőben tucatnyi népdal, közte a Saljapin nyomán világszerető ismert *Ej, ubnyem* és számos lírai és vidám ének kapott helyet. A második költők (Puskintól Lermontovon, Tyutcsven, Blokon, Cvetaján, Paszternákon és Jeszenyinen át Jevtusenkóig és Voznyeszenszkijig) által írt és jó zeneszerzők által „megrománcosított” verseket találunk. A harmadikban kortárs költők (Ju-ij Kim, Veronika Dolina, Jurij Vizbor, Alekszandr Gorodnyickij, és mindenekelőtt a műfaj megalapítói, Okudzsa és Viszockij, ez utóbbiak 5—5 dallal képviselve) ún. szerzői dalai olvashatók.

Mindegyik rész azonos metodikai felépítésű. Először a dalról tudnivaló ismereteket kapunk, annak nyelvi, poétikai — s gyakran zenei — sajátosságairól olvasunk. A kommentárokban a problematikus lexikai, fonetikai stb. anyaghoz lelünk magyarázatokat. A legújszerűbb a forgatókönyv-javaslat, itt a dal külön alkalmakon való életre keltéséhez (kosztümök, körtáncmozgások, diszletek) szükséges rajzok is segítséget nyújtanak.

A könyvben mindegyik dal szövege és kottája is benne van, a mellékelt kazettán pedig valamennyit zenei kísérettel, anyanyelvi előadók tolmácsolásában hallhatjuk.

Az általam ismertetett kötethez francia nyelvű kommentárok járulnak, de rövidesen megjelenik az angol, német és spanyol változat is.

DR. FENYVESI ISTVÁN

Micheller Magdolna szerkesztésében

FEJEZETEK A PEDAGÓGUSKÉPZÉS TÖRTÉNETÉBŐL (Bács-Kiskun, Békés és Csongrád megyékben)

A SZAB Pedagógiai-Pszichológiai Szakbizottság neveléstörténeti munkacsoportjának köszönhetően hízagpótló munkával gazdagodott a pedagógiai szakirodalom. Örvendetes az a törekvés, hogy a jelzett megyék pedagógusképzése az egykori dokumentumok felelevenítésével a maga sokszínűségében kap tárgyilagos értékelést, szemben az időközben lerakódott egyszerűsítéssel, különböző indíttatású megítélésekkel. Ezek a kötetek nemcsak az intézmények működésébe engednek betekintést, hanem azok szociális, kulturális viszonyaiba, metodikai változásaiába is. A kötet olvasói egy-egy kötetben alapos képet kaphatnak a pedagógusképzés rendszeréről és annak változásairól. A szerzői együttes szándékai közé tarto-